

Summary

Dudchenko O. The Law regulation of national commissariats' formation and activity in the Ukrainian SSR in the first half of the 1920s.

The article is devoted to the investigation of the evolution of national commissariats' legal status and analysis of the constitutional and legal principles of national commissariats' formation and functioning in the first half of the 1920s, their structure and powers.

Key words: Constitution, national commissariat, people's Commissar, government authority, powers, resolution, government.

УДК 378.096:340.12(477.83)(091)

В. С. КАХНИЧ

Володимир Степанович Кахнич, кандидат юридичних наук, доцент Львівського національного університету імені Івана Франка

**КАФЕДРА ПРИРОДНОГО ПРАВА, ПРАВА НАРОДІВ ТА ІНСТИТУЦІЙ
НА ЮРИДИЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
З 1784 РОКУ**

Львівський національний університет імені Івана Франка є одним із найдавніших університетів не лише в Україні, а й на теренах Східної Європи. Від дати його заснування 1661 р. минуло 354 роки. За цей період змінювалися суспільно-політичні формації, мінялись держави, на території яких функціонував Університет, але незмінною залишалась його діяльність – він готував для суспільства і держави професійну еліту, вагому частку якої становили й правники.

Потреба в підготовці для Королівства Галичини та Лодомерії чиновників, суддів та інших кадрів зумовила те, що австрійський імператор Йосиф II спеціальним дипломом у жовтні 1784 р. відновив Львівський університет. Урочисте відкриття цього вищого навчального закладу, відомого як Львівський Йосифінський університет, відбулося 16 листопада 1784 року. Приміщення університету було розміщене на вулиці Краківській. Львівський Йосифінський університет складався з чотирьох факультетів. Окрім відновлених колишніх філософського й теологічного факультетів, у 1784 р. було створено юридичний та медичний факультети¹.

Юридичний факультет як окремий структурний підрозділ Львівського університету бере початок від 1784 року. Відтоді, на відміну від інших факультетів університету, він не припиняв своєї діяльності. А зважаючи на ліквідацію 1924 р. філософського факультету, у 1939 р. – теологічного, юридичний факультет нині є найдавнішим факультетом Львівського університету.

Кількість кафедр у Львівському Йосифінському університеті відповідала кількості професорів, тож професор уособлював кафедру (так звана професорська кафедра). Він читав лекційний курс і проводив семінарські заняття. Тільки поодинокі професори мали помічників-асистентів².

У 1805–1817 рр. Львівський університет мав статус ліцею. Пониження його статусу було спричинене переходом до Австрійської імперії з подальшим приєднанням до Королівства Галичини та Лодомерії у цей час Кракова, де існував Ягеллонський університет. На думку австрійської влади, два університети для однієї провінції було великою розкішшю. У Львівському ліцеї юридичний факультет існував у формі юридичних студій, навчання на яких тривало три роки. Проте вже 7 серпня 1817 р. австрійський імператор Франц I своїм дипломом відновив Львівський університет. Упродовж 1817–1918 рр. офіційною назвою вищого навчального закладу була «Цісарсько-королівський університет імені цісаря Франца I у Львові». Університет розміщувався у своїй попередній будівлі на вулиці Краківській³.

У структурі Францисканського університету на початковому етапі його існування було три факультети: філософський, теологічний та юридичний⁴.

Ще 1784 р., під час створення юридичного факультету, у його структурі були сформульовані такі кафедри:

- природного права, права народів та інституцій (згодом – кафедра природного права, права народів і кримінального права; кафедра кримінального права, філософії та енциклопедії права);
 - цивільного, пандектного та кримінального права (згодом – кафедра римського та цивільного права; кафедра цивільного права);
 - канонічного права (згодом – кафедра канонічного та римського права, окремі кафедри канонічного права та римського права);
 - політичних вчень та австрійського законодавства (згодом – кафедра політичних вчень і статистики)⁵.
- Пізніше, у першій половині XIX ст., на юридичному факультеті Львівського університету створено кафедру польського права, торговельного і вексельного права та процесу (згодом – кафедра цивільного, торговельного та вексельного права), кафедру статистики (згодом – кафедра статистики та державних фінансів), кафедру

ру бухгалтерського обліку та кафедру державних фінансів (згодом – єдина кафедра адміністрації та економії), кафедру німецького права⁶.

Як уже зазначалось, назву кафедри ототожнювали зі спеціалізацією професора, який її уособлював, і здебільшого вона відповідала курсам, які він викладав⁷. Тому часто спеціалізації кафедр у межах факультету повторювались.

Кафедра природного права, права народів та інституцій існувала у структурі юридичного факультету впродовж 1784–1799 рр., очолював її професор Антон Пфлегер. Він народився у Словенії 1748 року. Закінчивши філософські факультети Люблінського та Віденського університетів, у 1774 р. отримав ступінь доктора права. Після того, як А. Пфлегер залишив Львівський університет, він працював на високих державних посадах. Цей юрист був учасником розробки Цивільного кодексу Австрії, юридично обґрунтовував адміністративний устрій іллірійських провінцій Австрійської монархії⁸.

У 1799 р. кафедру природного права, права народів та інституцій було перетворено на кафедру природного права, права народів і кримінального права. Її очолювали такі професори, як Ігнацій Церголь (1799–1801), Карл Апфельтауер (1801–1806), Максиміліан Фюгер (1806–1825), Миколай Нападевич (1825–1845), Едвард Гербст (1847–1856). У 1856 р. кафедра природного права, права народів і кримінального права була перетворена на кафедру кримінального права, філософії та енциклопедії права, яку до 1858 р. очолював Е. Гербст, а з 1858 р. – Фрідріх Рульф⁹.

І. Церголь (?–1801) – юрист за фахом, був автором праці «Про основні відмінності звичаїв і юридичних законів» («Über die charakteristischen Unterscheidungsmerkmale des Sitten und der Rechtsgesetzes»), яка вийшла друком у Львові 1800 року. У ній викладено основні правові погляди вченого, які мали засвоїти на лекціях його студенти¹⁰.

К. Апфельтауер народився у Відні 1767 року. Як доктору права йому запропонували очолити кафедру у Львівському університеті. Цю посаду він обіймав упродовж п'яти років. Згодом переїхав до Кракова та Граца. Про науковий доробок вченого відомо мало. Загалом погляди К. Апфельтауера на викладання юридичних дисциплін збігалися з поглядами його попередника І. Церголя¹¹.

Більше відомостей маємо про наступного завідувача кафедри природного права, права народів і кримінального права Максиміліана Фюгера. Він народився 1774 р. в австрійському місті Грац, відомому університетському центрі. М. Фюгер був вихованцем юридичного факультету Віденського університету, де здобув ступінь доктора права. Свою кар'єру вчений розпочав в Оломоуцькому університеті, а 1806 р. його перевели до Львівського ліцею на вакантну посаду завідувача кафедри природного права, права народів та інституцій, оскільки її попередній завідувач К. Апфельтауер переїхав до Кракова як професор Ягеллонського університету. Обов'язком М. Фюгера у Львівському ліцеї було викладання таких предметів, як природне право, природне політичне право, право європейських народів, енциклопедія права, австрійське кримінальне право. Наукові погляди М. Фюгера виклав у своїх працях, серед яких варто назвати такі: «Чи має особа, обвинувачена у скоєнні кримінального злочину на корінних землях Австрійської імперії, право на власного захисника?» («Soll man den, eines Criminalverbrechens Beschuldigten in den oesterreichischen Erblanden eigene Vertheidiger gewaeren?») (Відень, 1797), присвячену проблемам кримінального права, а також «Короткий огляд і тлумачення основних положень декрету про державне банкрутство Австрії від 20 лютого 1811 року» («Kurze Darstellung und Erlaeuterung der Hauptpunkte des Finanz-Patentes vom 20. Hornung 1811») (Львів, 1810), яка стала однією з найавторитетніших праць у галузі фінансового права серед львівських юристів-практиків і науковців¹².

М. Фюгер був однією з яскравих постатей серед професорсько-викладацького складу юридичного факультету. Після нього кафедру природного права, права народів і кримінального права очолив Миколай Нападевич. Це – один із перших викладачів юридичного факультету Львівського університету, який не був за походженням австрійцем або німцем. М. Нападевич народився 1779 р. на Тернопільщині. Навчався спершу в гімназіях Збаража та Бережан, а у 1800–1804 рр. – на юридичному факультеті Львівського університету. Тобто, М. Нападевич був вихованцем таких професорів, як І. Церголь, К. Апфельтауер, М. Фюгер, сприймав і засвоював їхні ідеї, методику навчання й викладання. У 1807 р. М. Нападевич одержав ступінь доктора права Ягеллонського університету, після чого обіймав різні адміністративні посади, вів адвокатську практику. У Львівському університеті, який тоді був ліцеєм, М. Нападевич почав працювати 1809 р. як викладач філософського факультету. Лише у 1825 р. його призначили завідувачем кафедри природного права, права народів і кримінального права. За час викладання на юридичному факультеті Львівського університету М. Нападевич читав низку лекційних курсів: загальне державне право, кримінальне право, природне та європейське міжнародне право, природне публічне право, загальне політичне право. Для підготовки цих лекцій він брав за основу підручник австрійського юриста Карла Мартіні про громадське та природне право. М. Нападевич обіймав посаду завідувача кафедри природного права, права народів і кримінального права до своєї смерті у 1845 році¹³.

До 1847 р. посада завідувача кафедри природного права, права народів і кримінального права два роки поспіль була вакантною. У 1847–1856 рр. її професором і водночас завідувачем став Едвард Гербст. Цей діяч народився 1820 р. у Відні, закінчив юридичний факультет Віденського університету, а свою кар'єру розпочав у фінансовій прокуратурі та університеті Відня. Тобто, Е. Гербст виховувався в дусі столичних традицій Австрійської монархії. Кафедру природного права, права народів і кримінального права юридичного факультету Львівського університету вчений очолив 11 червня 1847 року. Згодом, у 1856 р., цю кафедру перейменували на кафедру кримінального права, філософії та енциклопедії права. Е. Гербст очолював її до 1858 року. За час роботи на юридичному факультеті Львівського університету він написав підручники, які містили курси

лекцій з кримінального права та процесу, міжнародного права і філософії права. У 1853 р. у Відні світ побачив підручник Е. Гербста «Основні рішення цісарсько-королівського верховного та касаційного судів щодо суперечливих питань загального австрійського кримінального права» («Die grundsätzlichen Entscheidungen des k. k. obersten Gericht und Cassationshofes über zweifelhafte Fragen des allgemeinen österreichischen Strafrechtes»), а через два роки – «Підручник із загального австрійського кримінального права» («Handbuch des allgemeinen österreichischen Strafrechtes») (Відень, 1855), який був надзвичайно популярним серед студентів і багаторазово перевидавався. У 1858 р. Е. Гербст перевівся до Празького університету, провадив політичну діяльність, що характеризувала його не лише як юриста-науковця, юриста-викладача, а й як юриста-практика. У 1860 р. у Відні видано підручник Е. Гербста «Вступ до австрійського кримінально-процесуального права» («Einleitung in das österreichische Strafprozessrecht»), роботу над яким він розпочав ще у Львівському університеті¹⁴.

Наступний завідувач кафедри – Фрідріх Рульф, народився 1820 р. у Празі, де здобув юридичну освіту та ступінь доктора права. До роботи у Львівському університеті він був професором Академії права у Пресбурзі (нині – Братислава, Словаччина). У Львові Ф. Рульф, окрім іншого, викладав політичне право, був одним із провідних тогочасних спеціалістів з кримінального права та процесу, талановитим педагогом. Серед наукових праць Ф. Рульфа – «Австрійський кримінальний процес і судова практика касаційного суду» («Der Osterreichische Strafprozess: Unter Berücksichtigung Der Rechtsprechung Der Cassationshofes») (1888). Політична позиція вченого полягала в тому, що він не сприймав колонізації Львівського університету. У 1860-х рр. він брав активну участь у дискусії щодо мови викладання в ньому. Своє прагнення залишити німецьку мову основною мовою викладання на юридичному факультеті він обґрунтовував тим, що, на відміну від неї, польською та українською мовами немає належної кількості наукової та навчально-методичної літератури для викладання і навчання студентів. Саме з цієї причини у 1860-х рр. більшість професорів юридичного факультету Львівського університету відмовилася запровадити українську та польську мови викладання¹⁵.

Отже, відновлення Львівського університету в 1784 р. було зумовлено бажанням австрійської влади виховати освічений і професійний чиновницький апарат для Королівства Галичини та Лодомерії – нової провінції Австрійської імперії з центром у Львові. Велику роль у вихованні державних чиновників мав відігравати юридичний факультет Львівського університету, створення якого проголошувалось у привілеї Йосифа II від 1784 р. про відновлення університету у Львові. На початку діяльності юридичний факультет Львівського університету складався з чотирьох кафедр, а саме: кафедри політичних учень й австрійського законодавства, кафедри природного права, права народів та інституцій, кафедри цивільного, пандектного та кримінального права і кафедри канонічного права. Тому кафедра природного права, права народів та інституцій на юридичному факультеті Львівського університету почала функціонувати з 1784 року. Назва кафедри змінювалась у зв'язку з певними історичними подіями та спеціалізацією завідувача кафедри в той чи інший період. Кожний завідувач кафедри приносив певні свої погляди, що надавали кафедрі нового поштовху до розвитку кафедри і факультету в цілому.

¹ Качмар В. Львівський національний університет імені Івана Франка. Історичний нарис / Володимир Качмар // Літопис випускників Львівського національного університету імені Івана Франка. – К. : Логос Україна, 2010. – С. 13–15.

² Крикун М. Львівський університет австрійського періоду (1784–1918) / Микола Крикун // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – Т. 1 : А–К / вид. рада : І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. – С. 42–63.

³ Finkel L. Historia Uniwersytetu Lwowskiego / L.Finkel, S.Starzyński. – Lwów : Drukarnia E. Winiarza, 1894. – Cz. 1. – S. 235–290.

⁴ Львівський університет : моногр. / відп. ред. В. Чугайов. – Л. : Вид-во при Львів. держ. ун-ті вид. об'єднання «Вища шк.», 1986. – С. 140–146.

⁵ ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 22. – Спр. 1491. Списки профессорско-преподавательского состава и абсолюентов юридического факультета, докторов всеобщего и церковного права; 1785–3 октября 1805. – 2 арк.; Finkel L. Historia Uniwersytetu Lwowskiego / L.Finkel, S.Starzyński. – Lwów : Drukarnia E. Winiarza, 1894. – Cz. 1. – S. 348–349.

⁶ ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 22. – Спр. 1635. Список профессорского факультета с указанием биографических данных и размеров оклада, 1831. – 1 арк.; ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові, оп. 22, Спр. 1655. Список профессорско-преподавательского состава с указанием биографических данных и размеров оклада, не ранее июня 1833 – не позже ноября 1833. – 1 арк.; ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 22. – Спр. 1676. Список профессоров факультета с указанием биографических данных, 1835. – 1 арк.; ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 22. – Спр. 1733. Списки профессорско-преподавательского состава факультета с указанием биографических данных, 19 января 1840 – 30 ноября 1840. – 3 арк.; ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 22. – Спр. 1761. Список профессорско-преподавательского состава факультета с указанием биографических данных, 27 ноября 1842. – 2 арк.

⁷ Крикун М. Львівський університет австрійського періоду (1784–1918) / Микола Крикун // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – Т. 1 : А–К / вид. рада : І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. – С. 42–53.

⁸ Finkel L. Historia Uniwersytetu Lwowskiego / L.Finkel, S.Starzyński. – Lwów : Drukarnia E. Winiarza, 1894. – Cz. 1. – S. 39, 42–43, 96–102; Polec J. Pfleger vitez Wertenu Anton / J. Polec // Slovenski biografski leksikon 1925–1991. Elektronska izdaja. – Ljubljana: SAZU, 2009. – S. 527–557.

⁹ ДАЛО. – Ф. 26 Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 22. – Спр. 1574. Список профессоров факультета с указанием их биографических данных; 1819. – 1–4 арк.; Finkel L. Historia Uniwersytetu Lwowskiego / L.Finkel, S.Starzyński. – Lwów : Drukarnia E. Winiarza, 1894. – Cz. 1. – S. 308–348; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1855/56. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerial-Staats-Druckerei, 1855. – 30 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Sommer-Semester des Studien-

Jahres 1857/58. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1857. – 30 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Sommer-Semester des Studien-Jahres 1857/58. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1857. – 30 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1858/59. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1858. – 30 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1859/60. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1859. – 30 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1860/61. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1860. – 32 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1863/64. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1863. – 38 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1864/65. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1864. – 38 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1865/66. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1865. – 38 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1865/66. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1865. – 38 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1866/67. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1866. – 36 s.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1867/68. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1867. – 38 s.

¹⁰ Finkel L. Historia Uniwersytetu Lwowskiego / L.Finkel , S.Starzyński. – Lwów : Drukarnia E. Winiarza, 1894. – Cz. 1. – S. 98–102.

¹¹ ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 5. – Спр. 29. Аппельтауер Кароль. – 1 арк.; Мельник М. Аппельтауер (Appeltauer) Карл / М. Мельник // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – Т. 1 : А–К / вид. рада : І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. – С. 149.

¹² ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 5. – Спр. 1977. Фьюгер Максимилиан Алоїзы. – 26 арк.; Finkel L. Historia Uniwersytetu Lwowskiego / L. Finkel , S. Starzyński. – Lwów : Drukarnia E. Winiarza, 1894. – Cz. 1. – S. 167, 174, 176, 186, 191, 246–250, 252, 277.

¹³ ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 5. – Спр. 1331. Нападиевич Миколай. – 26 арк.; ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 22. – Спр. 1635. Список професорів факультета с указанием биографических данных и размеров оклада, 1831. – 1 арк.; ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 22. – Спр. 1655. Список профессорско-преподавательского состава с указанием биографических данных и размеров оклада, не ранее июня 1833 – не позже ноября 1833. – 1 арк.; Finkel L. Historia Uniwersytetu Lwowskiego / L.Finkel , S.Starzyński. – Lwów : Drukarnia E. Winiarza, 1894. – Cz. 1. – S. 138, 160–162, 176, 182–183, 221–223, 242–250, 282, 290.

¹⁴ Криль М. Гербст (Herbst) Едвард / М. Криль // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – Т. 1 : А–К / вид. рада : І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. – С. 342; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1855/56. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1855. – S. 2–23; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Sommer-Semester des Studien-Jahres 1857/58. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1857. – 3–25.

¹⁵ ДАЛО. – Ф. 26. Університет імені Яна Казимира у Львові. – Оп. 5. – Спр. 1656. Рульф Фридерик. – 27 арк.; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1858/59. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1858. – S. 4–25; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1859/60. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1859. – S. 2–21; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1860/61. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1860. – S. 3–30; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1863/64. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1863. – S. 8–35; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1865/66. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1865. – S. 3–38; Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben im Winter-Semester des Studien-Jahres 1867/68. – Lemberg : Aus der kais. konigl. galicischen Aerarial-Staats-Druckerei, 1867. – S. 2–31.

Резюме

Кахнич В. С. Кафедра природного права, права народів та інституцій на юридичному факультеті Львівського університету з 1784 року.

У статті досліджено значення кафедри природного права, права народів та інституцій на юридичному факультеті Львівського університету з 1784 року. Проаналізовано діяльність кафедри, яка асоціювалась з діяльністю професора який очолював кафедру (так звана професорська кафедра).

Ключові слова: кафедра, природне право, юридичний факультет, Львівський університет.

Резюме

Кахнич В. С. Кафедра естественного права, права народов и институций на юридическом факультете Львовского университета с 1784 года.

В статье исследовано значение кафедры естественного права, права народов и институций на юридическом факультете Львовского университета с 1784 года. Проанализирована деятельность кафедры, которая ассоциировалась с деятельностью профессора, возглавлявшего кафедру (так называемая профессорская кафедра).

Ключевые слова: кафедра, естественное право, юридический факультет, Львовский университет.

Summary

Kakhnych V. Department of natural law, nations and institutions at the Law Faculty of the University of Lviv in 1784.

This article explores the importance of the department of natural law, nations and institutions at the Faculty of Lviv University in 1784. The activity of the department, which was associated with the activities of the professor who headed the department (called professorship).

Key words: chair, natural law, Faculty of Law, University of Lviv.

УДК 340.1

Л. О. МАКАРЕНКО

Лариса Олександрівна Макаренко, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ПРАВОВА КУЛЬТУРА І ПРАВОВИЙ СВІТОГЛЯД ЯК ГОЛОВНІ ЧИННИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сучасна Україна розвивається на конституційно визначених засадах демократичної, соціальної і правової держави. Така держава неможлива поза правовою культурою більшості її громадян. Адже правова культура кожного громадянина обумовлює загальну повагу до права в суспільстві, культивування принципу верховенства права, і, таким чином, реальне функціонування всіх інших інститутів держави¹.

Проблеми правової культури вимагають підвищеної уваги правової науки та практики до всіх проявів і шляхів національного розвитку.

Слід зазначити, що діяльність по перетворенню суспільства повинна спиратись на загальнотеоретичні та методологічні основи, невід'ємним компонентом яких є світоглядний аспект. Останній визначає стратегічні цілі, цінності, засоби соціальної трансформації, міру, у випадку необхідності, коригування чи зміни стратегічних цілей та програми їх реалізації².

Саме, питання про ставлення до світу, про місце людини в світі є основним питанням світогляду, не вирішивши його, людина не буде підготовленою до впорядкованого, обґрунтованого вибору життєвих траєкторій у всіх сферах буття і діяльності.

Ще за радянських часів під світоглядом розуміли систему узагальнених поглядів на об'єктивний світ і місце людини у цьому світі, на ставлення людей до оточуючої їх дійсності і самих себе, а також обумовлені цими поглядами їх переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності. Світогляд має неабияке практичне значення, впливаючи на норми поведінки, життєві інтереси, працю і побут людей тощо³.

На думку О. Тихомирова, для кожної епохи розвитку людства притаманний свій домінуючий світогляд як цілісна сукупність домінуючих уявлень про світ, ролі в ньому людини, а також похідних від них переконань, настанов, ідеалів, принципів, ціннісних орієнтацій пізнавальної і практичної діяльності людей, їх життєдіяльності в цілому⁴. Зокрема: для світогляду Середньовіччя притаманне домінування теології, тобто сукупності релігійних доктрин, відповідно теологічних теорій походження та існування держави і права; епоха Відродження навпаки, характеризується критичним відношенням до теології та домінуванням гуманізму – сукупності поглядів, за якими найвищою цінністю є людина, її життя, свобода, щастя, розвиток здібностей, а благо людини є критерієм оцінки усіх соціальних інститутів; у вік «Просвіти» основою світогляду стають вчення, які відбивають домінуюче значення розуму людини, її знань у пізнанні природного порядку суспільного життя, що відповідає закономірностям оточуючого середовища та дійсної природи людини; ХІХ ст. притаманне домінування у світогляді ідей юридизації, лібералізації та демократизації суспільств, у яких концентровано відбивається необхідність безпосереднього втілення принципів гуманізму, раціональності, рівності та свободи людей у соціальне життя; домінуючими тенденціями світогляду ХХ ст. є плюралізм ідей та принципів, інтеграція країн та забезпечення світового порядку, інформатизація всіх сфер суспільного життя.

Культура є реальною практикою суспільного життя, де культурні цінності сприяють всебічному збагаченню людини досвідом та її активному пристосуванню до умов дійсності. Культура – це специфічно людський спосіб буття. Завдяки йому особистість перетворює свою просторово-часову та біологічну обмеженість й удосконалюється, перетворюючи себе.

Цінності культури висувають перед людиною ідеали, яких вона має прагнути, дають змогу передбачити той реальний світ, який вона має побудувати і в якому буде змінена мрія про гармонію добра, істини й краси⁵.

Значущість культури особливо зростає в умовах сьогодення у зв'язку з необхідністю докорінного поліпшення національно-патріотичного, міжнаціонального, морального виховання молоді, формування істинно